

Gombár Endre

Minden másként lesz

minden másként lesz
 a tenger helyén hegy és fordítva
 ég helyén föld és föld helyén gomolygó kékség
 és felhők borítják majd a lépcsőket melyeken erődet megfeszítve fölfelé igyekeztél
 mindig ugyanúgy
 és vihar helyett szelíd csönd
 és néma békesség helyett
 háborgó lárma és fordítva
 és madarak helyett szúnyogok
 és fordítva
 és nehezen ismered ki magad az égtájak között mert nyugaton kel majd a Nap és
 keleten nyugszik
 az Északi-sark délre kerül és a Déli fölpattan északra
 az étlapokból csak a lapok maradnak
 az árjegyzékek is elveszítik értelmüket akkor
 furcsa érzés lesz kétségtelenül
 de ki fog törődni akkor az érzéseiddel
 mikor már senki semmiért nem felel

Tereld vissza a tengert

kérve kérünk tereld vissza a tengert
 csillapítsad a levegőég kavargó vihartölcséreit
 add vissza a simogató napfényt
 a perzselő és vakító helyett
 kérve kérünk
 add vissza
 hitünk
 és bizalmunk
 mert
 kifosztottak minket
 saját
 vétkeink
 és átkaink saját fejünkre hulltak
 és végtelen volt
 a dőreségünk
 mindennapi kenyerünket is add meg nekünk
 ámen

Átváltozások

szürkésfehér árnyak
 lebegnek a hólepel
 fölött
 amint fogytán a fény
 lomha szárnycsapásokkal
 fekete varjakká tollasodnak
 míg szétfolyik az alkony
 a tájon
 mezők és dombok és röghegyek
 magukra húzzák a némaság
 takaróit
 elvackolódik minden
 ami mozgott
 eddig és tette
 mintha élne
 számtalan színhelyen

Pápay Eszter
Szélpalota

Kertünk alján...

Kertünk alján három macska:
kormos, szürke és egy tarka.
Lustán lóg a farkincájuk,
nagy munka már nem vár rájuk.
Ma már egyet hemperegtek, –
nárciszok közt elheverték,
megmászták a körtefát,
bosszantották a kutyát,
fogtak három egeret,
s nyávogtak is eleget.

Szélpalota

Bércek szélén szélpalota.
Szélúrfiak járnak oda.
Széles kedvük abban töltik:
kurjantásuk száll a völgyig.
Vendégeik: széltündérek.
Szélhárfáznak szélzenészek.
Míg az úrfik nótát zúgnak,
a tündérek összesúgnak:
Helyre legény mind a három!
Vígán füttyül télen-nyáron.
Mind a három szintúgy helyes:
csak ne volna ilyen szeles!...

Ha akarom...

Ha akarom, hajós leszek!
Úgy járom a tengereket.
Nem is hajós, inkább bálna!
Beúszom az óceánba.

Ha akarom, elrepülök!
Táltosröptű gépre ülök!
Nem is ülök, inkább szálllok!
Madárszárnyon vitorlázok!

Ha akarom, hazatérek!
Megeszem a főzeléket.
A fogamat is megmosom.
De csak akkor, ha akarom!

A tekergő szörnyeteg

Szörnyen sziszeg,
úgy fenyeget.
Lábam körül
itt tekereg.

Nyakon csípném,
hogya tudnám,
jó erősen
megcsomóznám.

Bátor vagyok,
most sem sírok.
A cudarral
mégsem bírok.

Mert belőlem
csúfot úz ő:
ez a rosszcson
cipőfűző!

Alma vagyok...

Lenyeltem egy almamagot.
Félig máris alma vagyok!
Orcám piros, formám kerek,
mosolygok rád, mint egy gyerek.

Ma talán csak alma vagyok.
Holnap? Fává magasodok!
S hogy az időm jobban teljen,
kibontom száz virágkelyhem.

Kelyheimben gyümölcs érik:
szét is osztom, hogyha kérik.

Felhők felé fellibbenő....

Felhők felé fellibbenő,
leheletnyi pitypang-ernyő!
Ha tehetném, veled szállnék,
könnyű volnék, mint az árnyék.

Sorsomat a szélre bíznom,
jeletem az égre írnám,
messze tájra hírt is vinnék,
hol földre ejt, megpihennék.

Csokonai Attila

Kinderszenen¹

Nem a közlegény de nem is a hadnak fővezére
 Még csak nem is a nyargonc (a futnok a galapin) látja
 Hanem – na persze száz meg ezer évvel később – a tudós
 A csatatérnek (akkorra már megszentelt) minden egyes pontját
 Meg a kisgyerek ki szabály szerint lelkesen tologatja
 Egy táblán a korhűre mázolt műanyag figurákat
 De miket is beszélek még azt hiszik nem ismerem a kort
 Amelyben élek (a Történelem utáni „Discovery²-műveltséget”)
 Ma már a számítógép képernyője előtt nyomogatják
 A gombokat a srácok vívják a virtuális csatákat
 Mint mi egykor a számháborút vagy a hóvárvédő viadalt
 Csak épp nem tudhatom hagyják-e győzni Bélát Muhinál
 Tomorit Mohácsnál Bemet Segesvárnál még inkább Szebennél
 Vagy a törököt Nándorfehérvárnál Egernél Budánál
 Von Paulust Sztálingrádnál és – fülhallgatójukban Trevor Rabin
 Akciózenéjével – a sátáni lelkeket Megiddó³ hegyén (vagy síkján?)

Ui. Bizony mondom tinéktek nem angyalok öntik ki
 Poharaikat a levegőégre⁴ hanem videoklipen nézzük
 Az Ő üvegéből fröcsög a csípős szósz a pizzaszelet helyett
 Meteoriként pusztába tengerbe Nujokra – nézd Sztónhendzs épp
 Összedől... Kis kedvcsináló új mortálhoz s van még persze
 Armageddon music, comics, chats, games & movies...

¹ Gyermekekjelenetek. (Mi ehhez Schumann 13 zongoradarabot tartalmazó sorozata a gyermeki világról, op. 15. 1838?!)

² A D. Channel, Science és Civilization ontja az ismereteket mindenről. A szó a felderítő jelentésű Discoverer szóból származik. (Ami egy „amcsi” mesterséges hold neve, a Discovery pedig egy űrrepülőgép-típusé.)

³ Ismertebb nevén Armageddon. De lehet Harmagedon, Harmageddon, Har-Magedon.

⁴ Jel 16, 1-21

Hárfásokról, karmesterekről és más protekciósokról

Te⁵ aki az élet talányairól zoltároazol
 Akit maga Dávid király rendelt
 Énekszóval dicsérni az Urat
 Aki Mózes és Áron rokona vagy
 S akinek ivadékai a korahiták
 Te bölcsnek mondod szájadat
 És okos beszédet sugall a szíved
 Füled figyelt a példázatokra
 S most hárfadallal magyarázod meg rejtélyed
 A holtakat pásztorló halálról beszélsz
 S jól mondod a kincsről nem követi
 Gazdáját mikor az akár a juhok kimúlik
 De honnan veszed hogy téged Seolból⁶
 Majd kivált és lelkedet magához veszi Isten
 Csak mert tetteid hirdetted nálad talán
 Egyedül Aszáf⁷ bízik jobban a kiváltságban
 A pártfogásban amely őt megnyugtatja
 Merthogy a nevetek könyvbe van írva
 Ti a költők felébredtek – némelyek örök életre –
 A földnek porából azok közül akik ottan alusznak
 Váltásgdíj volna a versünk valóban?

⁵ A Megszóltott a lévita Korah (Korach), akinek neve kopaszt, tarfejút jelent.

⁶ Seol = az ÓSZ-ben az elhunyt lelkének tartózkodási helye, az alvilág. Nem a Hadész-Pokol értelmében.

⁷ Aszaf, Aszáf v. Asaf, Asáf = Lévita Dávid és Salamon idejében: 12 zoltár szerzőségét neki tulajdonítják.

Sulyok Vince
Mediterrán hajnal

Sütő András emlékére

Amikor a sárgából rózsaszínbe,
majd egyre vörösebbe vált az ég színe,
megjelenik a szomszédos ház tetején
az antenna rúdján egy karcsú, gyönyörű
fekete madár. A nevét nem ismerem.
Körvonala sötétben, pengeélesen
vésődik a háttér színeibe.

Aztán ülünk csak mereven, mozdulat nélkül
mindketten, s nézünk bele a gomolygó párákba,
mígcsak a tengerből tüzes kis ujjként
elő nem villan a nap, amire vártunk
kettesben itt, határán éjnek és nappalnak.

Madaram akkor mintegy felsikolt,
félröppen és szárnyal máris bele
a fény sugártól porló messzeségbe.

Vajon hány ilyen színektől tobzódó
mediterrán napkeltében lesz itt még részem?

Új halálhírt hoz szinte minden új nap,
újságoldalak, telefonok, levelek
halotti jelentésekkel vannak tele,
mik szíven ütnek, megsápasztanak,
s mintegy tudatják: közeleg
az én utolsó óráim is. Ám addig,
amíg lehet, maradni akarok
a rám aranyló fényben,
a földi szépség és a földi élet
bűvöletében,
várva együtt egy-egy fekete madárral
a tenger sodródó vizeiből
tüzelő ujjként előbukkanó fényre,
új napnyi új reményre,
egynapnyi haladékra.

Tükrözések

Szükségem van az arcodra,
arcod tükrére,
hogy folyton mutassa
mindennapjaimat, életemet.

Szükségem van a víztükörre,
a tóéra, a tengerére,
amelyik vakító óriási fémlapként
veri vissza, tükrözi az eget,
az ég türkiz kékségét
áradva habzó gyöngyfelhők felett.

Arcod, akár a tó ezüstje,
dereng felém a pálmafák közül
s felszikkázik, mikor a szélből ingó
ágak közül olykor egy futó pillanatra
bőrödre hull zuhogva
az égető déli nap fénye.

A víztükör,
a tiszta ég ezüstje
megtisztulásunk
vigasza, reménye.

Estére kelve
szemünkbe tükrözi
a lassan tovaúszó felhők
fekete keretében
az éji teliholdat.

Nézzük megbabonázva
s nézik csontfehéren,
örökre megvakultan,
a holdként fénylő holtak.

Toroczkay András

Öl

Évekig rettegtem. Attól, hogy bajod esik, még hozzá általam. Miközben öleltelek téged a félelemtől hideg karokkal, a konyhában, vagy mikor a kisúji utcákon sétáltunk hazafelé, és beszélgettél, mi volt az iskolában. Mikor szorítottuk egymás kesztyűs kezét. Féltem, hogy meggon- dolatlanul, mint egy száraz teafiltert a bögrényi tűzforró vízbe, a halálba majd én mártalak. Hogy gyorsan, kíméletlenül befeketítesz. Hogy a város legrosszabb bizonyítványával végül mégiscsak szégyent hozok fejedre gyerekekkel. Aztán meghaltál, és nem voltam képes beazonosítani a tetemed. De minden így is megtörtént, még ha évekig azt is hittem, ez rajtam fog múlni. Ugyanúgy. Mindegy. Végül talán csalódtál bennem, mert elmentem az akkor már régen nem használt moziba a legcsendesebb szilveszterkor, megnézni egy visszafordíthatatlan hóesést a főutcán. Nem volt igazad. És azt is hiszem, ahogy mindig, a végén most is rájöttél tévedésedre és siettél volna bocsánatot kérni, haza. Vagy ezt már az utolsó telefonbeszélgetésünkön tisztáztuk? Tudom, egyedül te fogod megérteni, most miért kívánom: bárcsak megölnélek.

Vasárnap

A zsíros, sárga mosogatólé habja,
mint fiatalabb koromban a fürdővíz tetején a hófehér hegyek.

Olyan homályos, tompán látható lehettem
a hőmérséklettől összetöpörödött,
kipukkangató, olvadó, lúdbőrös habhegyek alatt,
abban az elhasznált, megsárgult,
egyre langyosabb, lassan jéghideg vízben,

mint a mosogató alján felejtett harminccentis éles kés. Várok.

Ha ki akarod majd húzni a dugót,
magadat biztosan megvágod.

HÚZ

Végighúzom tenyerem borostás államon.
Szinte észrevétlenül lesz őszülő szakáll a sörtékből,
s tűnnek el a didergő aggastyánok rossz kempingszékeken.
Előtted terem a csonthideg elhatározás, a gyerekkori sejtés. Ölsz.
Mint mikor a hideg kövek alól a bogarakat, pókokat, gilisztákat kipiszkáltatok.
(A föld alatt gyökérré változik szakállad, meglásd.)

A mocsári mályva színű pulóverem alatt lassan rozsdásodik a szívem,
rádióm is recseg, vacakol, merül le benne az elem. Kikapcsolom.
Szoktatom a csendhez.
Nem tudok nevetni a felerősödött neszeken,
és nem tudok szemedbe nézni, kenyeret vágni, kenni, enni.

Megsokasodnak a fák is a vállamon, nem vicc ez, kisleány,
egyre súlyosabb a táskám hátamon, amiben ki tudja még mi van.

Alkonyodik. Rendben. Lehúznám. Hadd vigye a víz. Nem megy. Minden elromlik.

Tomaji Attila
Zebegényi elégiák I–8.

(Szonzának)

1.

Reggel felveszed a ruhád, amelyet átjárt
a csend, az éjszakai szoba –
lemész a partra,
tenyeredben átlangyosodott
kavicsot ejtesz a vízbe,
óvatosan, hogy tükrét össze ne törd,
nézed hosszan a kört,
ahogy távolodva közelít –
Látod a madarak itt-ragadt árnyékát?
Ott sötétlik a víz színén, és fonákján is,
hol fáradt halak úsznak lassan,
nem hallod beszédük,
pedig szólnak ők is,
beszélük a horog nyelvét,
tág szemekkel ámulják a táncát,
majd közel hajolva hozzá, suttogni kezdenek –
A horog imbolyogva közelít szájukhoz,
közelebb, még közelebb,
míg végre megérintheik egymást,
míg végre megértheik egymást,
s a halak elnyílt szája mondja,
s a horog kérdőjele megnyitja szavaikat:
de van-e a halaknak szíve,
kérded, lent a parton, hol a nagy folyó
hömpölyög öntudatlan –

2.

Van! a mederből, a hűvös halszíven át
imbolyog feléd a szó,
csak lépj közelebb,
hogy meghalld a halak halálhús szavát,
hogy megértsd hal és horog *kérdezz-felelekjét*,
hogy meglásd rég elsuhant vadmadarak
itt-maradt árnyékát:

tanuld a partot,
                                   a vizet,
                                   az árnyékok gyors vonulását,
 s beszélni fogod a lemerült nyelvet,
 lépj be a vízbe,
                                   légy te a kavics,
                                   az árnyék,
 légy hallá, hogy a medret is megértsd,
 ezért a vízjel a még-üres, árva papíron,
 ott sodródnak a szavak, mind, amire vágysz –
     A víz parancsa loccsan, kezedre csap,
     s horogra akadtan állsz a parton,
     hol folyód hömpölyög öntudatlan,
     gyorsul s lassul, búcsúzik s érkezik
     minden örvénylő pillanatban –

3.

Menj tovább a pusztult parton,
 s aranymosókra lelsz –
 Élnek még erre férfiak, kik életüket
 a karcsúra fogyó, majd telinegy holdak alatt
 szigetnyi *sorssá* mosták –
 A széles meder meredélye mellett múltatták éveiket,
 lány részeiket némán sirató, szétnyílt s szemérmetlen
 kagylókra taposva, hűlt helyekre gázolva,
 hágva partot, törve követ,
 kutatva, mit a folyó magából kivet,
 mosták a vizet, a hamis homokot, napra nap,
 a víz fölé dőlő vastag fatörzsek lombkoronái alatt,
 melyek – akárcsak ők az asszony után,
 ki éjjelente várná őket nedves öllel, szétnyílt szájjal –
 halak csókjára,
 egy sötét árnyék csókjára vágyva,
 végül csak futó felhőt inni hajlanak a meder fölé –

Mind megérkezni akartak,
 de útjukat állta a sodrás, a part,
 s a megvadult, vak víz bőrükbe mart,
 ölelve szorosan vastag derekuk,
 annyit majdani bolygó fájdalom helyét –
     Fukar fém után kutatva a hatalmas víz szélén,
     hömpölyögtették magukat,
     s éltek *egy* éberebb életet,
     aligritkán nézve a bőruhájú égre,

mi úgy örvénylett köröttük,
 akár a fekete víz,
 akár sorsuk
 életük vézna vázán –

4. *(mellékdal)*

Csak néhány rongycsomó az égen
 Szalmazsák mit ölel a hideg kék
 Kevés ütésnyom fent a mélyben
 Ki fekteti le rá fáradt fejét

Várjak Mint sötét szakadások
 a fagyott mező szorosra gombolt
 fehér ruháján Áradások
 sebzik az arcom Vastag szél tombol

Várjak És mire A semmire
 hogy végre formát vagy nyelvet öltjön
 hogy hasonlítsak valakire
 ki sose adott *egy szót se* kölcsön

Pára próbál szétoszolni
 hold mögé hullt végtelenben
 Bár ne tettem volna semmit
 elátkozott életemben

Hóbefútt a lábnyomomban
 alvadó alkonyok vörösbora
 Eső hugyoz nyomoromra
 és nem kérdi senki Ugyan hova

6.

Súly alatt, tövig hasadt körmökkel
 sem hódol az élet, színed előtt, hasas halál –
 Örökharmatban fürdik, halk neszek közt
 siklik az élet a hajnali kert magas fái alatt,
 elfut a parti füvek üde zöldje mögé,
 zöldárnyék remegő, kicsi sávjaiba,
 s mielőtt a hullámokba hullna, hogy nevét
 a lány iszapból kiemeld,
 mielőtt a hullámokba halna, hogy nemét
 a nyíltvíz kifakassza,

még egyszer, utolszor, az égő napba néz –

Mi nem követjük őt. Nem nyílik út már felfelé.
Mevakulunk, ha szemünk mégis arra néz.
Mezőnyi vadvirág lehajtja szép, kecses fejét:
kiszívva belőlük a por, a sárga méz.

8.

Könnyű léptekkel, akárha kifosztva,
pedig csak üresen, mert kiürült a kaptár,
indulsz az inget váltó fák alatt, nem habozva,
vékonyan, amily vékony a szemhatár.

Hívnak, várnak már. Hírt kaptál,
s most sietsz, mindentől eloldozódva.
A túlpárt vonala szalagként szalad szemed
előtt, színe hirtelen hatalmasat lobban:
mintha neked intene a táj irigy istene –

Amit itt hagysz, nem mind arany,
de ami arany, mind itt marad.
Hiába raktad össze, hiába szedted szét,
hiába fújta szerteszét az ég felé a szél,
ha porba hullt,
mint egyszer üvegtálnyi, sárga méz.
Ennyi a múlt.

Ennyi lesz a voltak voltja.
De volt nyár is, suttogod, ha haldokolsz,
szóhalász, te, szavak ócskása, bolondja.

S *addig?* Magadat a táj burkából
könyörtelen kibontod.
Felfakadsz. Kiszakadsz. Keveredsz.
Mintha közelednél valami felé,
bár régen s mélyen benne élsz.
Megágyazol közelében,
megágyazol fekete tükrében.
Arcod csukott könyvként lebeg
mérhetetlen s hideg medrében – – –

Ébert Tibor

Alfa és ómega

SZÜLETTEM! SZÜLETTEM! SZÜLETTEM! Csupa felkiáltójel! Nagybetű! Nagybetűk! Vagyok! Lettem! Lehettem! Septák nénivel (borsónyi lila anyajegy nyakán), Posztó Karcival, Grólig úrral (fülén fennakadt fémmosoly), Sándor Gyulussal (kötényén a vágóhíd vérfoltjainak kitüntetései), Winkler Hansival, Milly és Netty nénivel (a két vénkisasszony, az egyikük füvekből gyógyteát főz, a másik tapossa örökkévalóságig a varrógépedált felfűzve a másodperceket), Pichler néni kilencven évét behálózzák vénás ereinek domborzatai, a két perlekedő Adonáj, Kaufer és Guttmann úr. Lettem, lehettem az udvar közepén mindig csordogáló szappanos vizű lefolyóval, a recsegő gangok kacéron szemezgető lyukaival, a sárgára súrolt egyhangúsággal, a felriadó távoli köhögésekkel, alamizsnás földszintekkel, kancsal álmodozásokkal, aprókat szellentető bárányfelhők égboltozatával, rozsdás tartályok kuncogó, türelmetlenkedő, örökmozgó sustergésével, téglabordás perspektíva mélyében ájtatos tűzfalak magasra tűzött jelvényével: a fekete négyszöggel; macskadorombolós ládalabirintusban készülődő ágyékvillanások csontszínű pöreségével...

Az alkóv szögleteiben befőttesüvegek szemérmessége titkokba burkolózva... Óh, azok a teremő drága hűgyszagok, apostolszakállú kusza éjszakák, tehetetlen csöndek telhetetlensége...

Széplak utca 50. Megszülettem.

... ..

A bölcsőmet kirakták az utcára. Elindultam. Mehettem jobbra, mehettem balra. Bennem az út, utak, utam, kereszteződések, jelzőtáblák, folytatások. És bennem a valóságok, igazságok megismerése és a szabadságom közötti összefüggések (korrelatív kapcsolata), vagyis minél jobban ismerem a valóságot, igazságot, annál szabadabbnak érezhetem magamat, és fordítva, minél inkább el vagyok zárva az igazságtól, valóságtól, valóságigazságaimtól, annál kevésbé lehetek szabad. Bennem a látszatok? Okoskodások, álokoskodások... Az egyre táguló, kitágult végtelen végessége, véges végtelensége...

Bölcsőm ott fekszik az utcán. Üresen nélkülem... velem..

... ..

Itt ücsörög mellettem a halál. Nem állok fel. Ülök. Ülök. Várok. Az időeltolódások síkjában. Ülök és várok. És várni fogok. Ez az én időm. Rendelkezem vele. Tulajdonom. Pazarolhatom, parancsolhatok neki. Ülök és kinézek az ablakon. Túlnan a hegyre, dombokra, és tudom, hogy az idő nagyon hosszú, rettenetesen hosszú. Végtelen. És ez az idő az enyém is, parányi része meg az egész. Bizonyosságom az idő bizonyossága. Ezért várok. Várakozásom a várakozása. Alkonyodik. Ez az alkony önmagát nemző árnyaival, lopódzó fényeivel, metamorfózisával, elmúlásaival, születéseivel Ő meg én. Egymásba fogódzkodva, egymásba kapaszkodva, eggyé változva létezésben elválaszthatatlanul... Az idő függvénye az időtlenség (időtlenségem), az időtlenség függvénye időm. Valóságom. (Az, hogy vagyok, leszek, voltam. Ígéret, beteljesülés, ámokfutás,

megdicsőülés, fikciók, önáltatás kavalkádja...) Időtlensége az időm, az időmé az időtlensége...

Már teljesen bealkonyodott, elkezdődtek az est moccanásai, szálló nesz-
fullánkok, a virtuális csönd bepólyál, belebámulok a sötétségbe, belevájódik
agyam, gondolataim, a létezés lenyomatai...

Ülök és várok...

E számunk szerzői

- Almási Aladár** (1946) – grafikus, festő,
Budapest
- Báger Gusztáv** (1938) – költő, közgazdász-
professzor, Budapest
- Balás Eszter** (1947) – szobrászművész,
Budapest
- Barabás Márton** (1952) – festőművész,
Budapest
- Bedecs László** (1974) – kritikus, Budapest
- Boga Bálint** (1938) – belgyógyász-gerontoló-
gus, író, Budapest
- Borbély András** (1983) – költő, szerkesztő,
egyetemi hallgató, Budapest
- Bozukova, Zsenia** (1976) – festőművész,
Budapest
- Budahelyi Tibor** (1945) – szobrász, Budapest
- Cseh Károly** (1952) – költő, műfordító, Mező-
kövesd
- Csokonai Attila** (1951) – költő, szerkesztő,
Budapest
- Csűrös Miklós** (1944) – irodalomtörténész,
Budapest
- Dede Balázs** (1986) – egyetemi hallgató,
Budapest
- Deim Pál** (1932) – festőművész, Szentendre
- Dörgő Tibor** (1960) – irodalomtörténész,
Budapest
- Drabik István** (1969) – szobrász, Budapest
- Ébert Tibor** (1926) – író, költő, drámaíró,
zeneművész, Budapest
- Fenyvesi Félix Lajos** (1946) – költő, újságíró,
Budapest
- Fodor Miklós** (1967) – zenész, esztéta, Isaszeg
- Fortune Brana** (1948) – író, Pécs
- Gombár Endre** (1938) – író, műfordító, iroda-
lomtörténész, Csobánka
- Gyurkovics Tibor** (1931) – író, költő, dráma-
író, Budapest
- Harasztý István** (1934) – szobrász, Budapest
- Hubay Miklós** (1918) – drámaíró, esszéista,
Budapest
- Juhász Ferenc** (1928) – költő, Budapest
- Kabdebó Lóránt** (1936) – irodalomtörténész,
professor emeritus, Miskolc, Budapest
- Kelemen Lajos** (1954) – költő, író, kritikus,
Kaposvár
- Kungl György** (1955) – keramikus, szobrász,
Budapest
- Lászlóffy Aladár** (1937) – költő, író, Budapest
- Lékó István** (1963) – újságíró, Prága
- Lóska Lajos** (1951) – művészettörténész,
szerkesztő, Budapest
- Lukáts János** (1943) – irodalomtörténész,
novellista, Budapest
- Móser Zoltán** (1946) – irodalomtörténész,
fotóművész, Bicske
- Németh István Péter** (1960) – könyvtáros,
költő, irodalomtörténész, Tapolca
- Pápay Eszter** (1967) – költő, újságíró, Vác
- Sebeők János** (1958) – író, publicista, közsze-
replő, Budapest
- Sulyok Vince** (1932) – költő, műfordító, törté-
nész, Oslo (Norvégia)
- Szabó Tamás** (1952) – festő, szobrász,
Budapest
- Szentmártoni Szabó Géza** (1950) – irodalom-
történész, Budapest
- Sziráki Mariann** (1979) – irodalmár, Budapest
- Tandori Dezső** (1938) – költő, író, műfordító,
Budapest
- Tomaji Attila** (1959) – költő, tanár, Zebegény
- Toroczkay András** (1981) – költő, újságíró,
Budapest
- Verrasztó Gábor** (1964) – író, újságíró,
Budapest

Fortune Brana

Az almafa

– No, pöttömvirág, mi akarsz lenni, ha nagy leszel?

Talán hatéves lehettem, mikor először tették fel a kérdést. Nagyanyám szólított pöttömvirágnak, most is látom, ahogy fényes tündérmosolyát rám villantja, és kifogyhatatlan köténytömbéből elővarázsol egyet kedvenc fahéjas kiflijeimből. Én meg halálos komolysággal válaszoltam neki ugyanazt, amit később még sok-sok évem át feleltem erre a kérdésre:

– Almafa.

A válasz szájáról szájra járt a felnőttek között, jót nevetgéltek rajta. Egyedül Ferkó bácsi nem nevetett, a szomszédunk, ő csak elnézett a távomba, és lassan bólintott.

– Okos választás.

Hogy miért, nem tudta más, csak ő meg én, a kettőnk titka volt. De minden titok ládája kinyílik egyszer, és Ferkó bácsi már réges-rég az anyalok kertjében nyesegeti a rózsákat, így most az én tisztem, hogy elmeséljem a történetet.

Az öreg Ferkó kertész volt. Furcsán hangzik, de hát a becenevek nem öregszenek, pedig Ferkót hároméves kora óta így hívják, annak meg idestova már nyolcvan éve. De hiszen Cicu nénémről se lett Öregmacska, pedig ő is a hetvennégyet tapossa már. A Hegy utcában a Tacskó bácsit még a nagyapja nevezte el tacskónak, s bizony most, túl a hatvanon, teljes százkilencvennégy centis magasságával, száznegyvenöt kilójával is így hívja az egész falu, pedig sokkal jobban hajazik egy bernátheagyire, ámbar nem a hordócskát hordja a nyakába

akasztva, csak a lapos kulacsot a belső zsebében, de azt se hagyja soha kiüresedni. Mert életmentő a rum, úgy tartja, egyszer a háborús télben két napig csak az tartotta melegen s ébren, hogy meg ne fagyjon. Azóta (hálából) mindig ott tartja a zsebében, s szorgalmasan cserélgeti a tartalmát, valahogy meg ne romoljék. Persze hogy nyáron, a negyvenfokos hőségben, amikor a gutatűtéshez könnyebben hozzásegíthet, mint az életben maradáshoz, mivel magyarázza a dolgot Tacskó bácsi, no, azt meg úgyse hallgatja végig senki, nagy dumás az öreg, nemigen bírja senki türelemmel, míg kifogy belőle a szó.

Amikor én megismertem Ferkó bácsit, már nyugdíjas kertész volt. Ez persze nem sokat változtatott az életén, hiszen – ahogy mondani szokta – kertésznek születik az ember. És ő valóban annak született. Sok mindent meg lehet tanulni az oskolában, van, ki tizenöt-húsz éven át is koptatja a padot, kívülről fújja az összes növény latin nevét, a kártevőik nevét, sőt, még a kártevőik kártevőinek nevét is. Hanem az a mélyről jövő szeretet, amellyel két hajtás közül kicsippenti a kacsot, amellyel megtisztítja a száraz levelektől, rovaroktól a fát, karót állít mellé, míg suháng, ősszel meg betakargatja a gyökerét-törzsét, no, az csak a született kertész sajátja. Aki minden fáról, virágról, bokorról úgy érzi, az ő saját gyermeke, s úgy vigyáz is rá, nehogy baja essék, az bizony kertésznek született, és holtáig az is marad.

Folyton-folyvást ott lehetett látni az öreget a kertjében, lassan ereget-

te pipájából a füstkarikákat, a szeme mindig körbejárt, hol egy száraz levelet szedett le a rózsáról, hol egy vadhajtást vágott ki a meggyfán, övére akasztva ott figyelt a metszőolló meg az oltókés, keze ügyében, egy-két lépésre az öntözőkanna. Lehajtott szélű kalapja korcában mindig ott simult egy-két levél, hajtás vagy virágszirom, mintha a növények így akarták volna tudtára adni, hogy ők is szeretik. Volt az ő kertjében ribiszkebokor, amelyiknek az egyik ága piros, a másik fehér gyümölcsöt hozott, örökké termő mézédés szamóca, rózsafák a szivárvány minden színében nyíló virágokkal, hófehér szirmú, kábító illatú királyliliom, de a legbüszkébb az almafára volt. Olyan féltő szeretettel simította szemével, kezével azt a fényes, szürke kérget, hogy szinte dorombolt tőle.

– Nézd meg jól, kis segédem, a világnak csodája ez az almafa. Negyvenéves korában még át lehet oltani, s egész más fajta lesz belőle. Ez a halhatatlanság. – És megmutatta a halvány forradást az ág hajlatában, ahol beoltotta.

Kis segédjének hívott, mert mindig ott lábatlankodtam körülötte, átkukucsáltam a sövény résén, s ha láttam, hogy kint van a kertben, hét lóval sem lehetett visszatartani, hogy

átmenjek hozzá. Elbűvöltek a gyönyörű növények s a szépséges mesék, mert minden virágról, bokorról, fáról, de még minden kőről is a kertjében tudott valami érdekes történetet. Én meg hallgattam s közben nekem is járt a kezem, szorgosan gyomlálgtam a fák tövét, az út szélét – így tanított –, nem hagytam nagyra nőni a gatz, ne kelljen sokat birkózni vele. Felét se értettem annak, amit mondott, mégis megragadt bennem minden, most is fel tudom idézni minden szavát, előttem van, ahogy bütykös, sötét mutatóujját felemelve figyelmeztet a sarkantyúka törékeny hajtásaira, a krisztustövis veszedelmes hegyére, s ahogy szemével csippentve jelzi, hogy bizony elkelne egy kis öntözés a margitvirág tövének.

Nagyot változott a világ azóta, a régi szép kerteket elsöpörte a városiasodás vihara, toronyházak, betonjárdák kerültek a helyükre, üzletek és parkolók, a fákat meg kivágták, vagy csak hagyták, hogy elpusztuljanak.

Most már senki sem kérdezi tőlem, mi akarok lenni, a ráncaim magukért beszélnek, aki rám néz, úgy gondolja, eljutottam, ameddig lehetett, innen már nincs tovább.

De én tudom, hogy nem így van. Mert én almafa vagyok, mindig is akartam lenni. Az a halhatatlanság.

• NAPÚT-LEVÉL •

A CÉDRUS ŐSZI DELELŐN MŰVÉSZETI ALAPÍTVÁNY KÖSZÖNI

RADNÓTI ZSUZSÁNAK

HOGY

ÉLETE PÉLDÁJÁVAL S ALKOTÓMŰVÉSZETÉVEL
A TÁGASSÁG SZÍNEIVEL GAZDAGÍTOTTA LÁTÓKÖRÜNKET -
- MÁSOKRA ÉS ANNYI MÁSRÁ ÉRZÉKENYEN,
TISZTESSÉGGEL.
KÖSZÖNTÜNK A BETELŐ PÁLYÁJÁN HÍVEN HALADÓT,

MERT - ÉGYEDÜL EGYÜTT JOBB .

BUDAPEST, 2008.
SZEPTEMBER, 21.

SZONDI GYÖRGY
ELNÖK

Boga Bálint

A jóhiszeműség dicsérete

Apám élete 9 tételben és 3 közjátékkal

Bevezetés. A XIX. században született, és megmaradt élete végéig annak az évszázadnak gyermeke. A klasszikus emberi tartás és mentalitás prototípusa volt, a világ történései, a XX. század kataklizmái átmentek rajta és felette, de ő rendíthetetlenül képviselte magatartásával a magával hozott értékeket. Vele ellentétben születése évében (1888-ban) több olyan híres és hírhedt személy született, aki megforgatta a XX. századot: így Buharin, a kitagadott bolsevik, Guberian, a náci generális, Dulles, a hidegháború konok alakja, Chirico, a modern festészet, Eliot, a modern költészet, O'Neil, a modern dráma régi elvekkel szakító alakjai és a nagy ajándékozók: Kretschmer, az emberi alkattan, Karl Barth, a teológia megújítója, és végül, de nem utolsósorban Waksman, a tbc első legyőzője, a streptomycin felfedezője.

Apám naiv volt mai értelemben, azaz a fogalmakat első jelentésükben tudta csak felfogni, minden szó azt jelentette számára, amit az önmagában kifejezett, minden csel, manőver távol állt tőle, meg sem jelent tudatában, talán csak egyszer, élete megmentése érdekében. Boldog lenne a világ, ha megengedhettünk magunknak a naivitást – mondta egy gondolkodó, és apám személyében látom ennek a mondásnak igazságtartalmát.

1. tétel. **Az árva gyerek.** Székely volt. Gyergyószárhegyen született és első éveiben ott is nevelkedett, akárcsak Bethlen Gábor, erdélyi fejedelem, az anyai Lázár család várában. Édesapja korán meghalt, három élve maradt testvérével együtt lett hatéves korában árva. Sok, korábban született testvérük – azonos keresztnevűek is – még csecsemőkorában meghalt torokgyíkban, ami akkor gyakori jelenség volt. Nagybátyja, Boga Károly, a neves pedagógus, a dévai és szászvárosi gimnázium igazgatója lett a gyámja. Így – elemi iskolái és néhány debreceni év után – a szászvárosi gimnázium diákja lett. Oda járt abban az időben Gróza Péter (Petru Groza) is, a későbbi román miniszterelnök. Az erdélyi táj és a székely gondolatvilág beivódott lelke mélyébe, a székely himnuszt élete végéig imádságként idézte, énekelte. Az iskolában a humán tárgyakat szerette, a matematika kissé idegen volt tőle. Érettségi után a kolozsvári jogi egyetemen tanult. Gondolkodott, hogy klasszika-filológia szakra jelentkezzen, de – mint tréfásan mondta – a beiratkozásnál az döntött, hogy melyik jelentkezési sor volt rövidebb. A latin nyelvet igencsak szerette, ez volt a közös háttér a két említett szakterület kiválasztásakor.

Jelesekéi közt általában észrevétlenül maradnak a „mezei” sorsok, amelyek azonban az emberi próbatételnek és példamutatásnak sokszor ugyanúgy megőrkötésre méltó teljesítményeit képviselik. Ezt tanúsítja a közölt emlékezés is.

2 tétel. **A katona.** 1912-ben fejezte be egyetemi tanulmányait és lett jogi doktor. Utána rögtön két évre Bécsbe került mint karpaszományos katona. Ne feledjük, az Osztrák–Magyar Monarchia korában vagyunk! 1914-ben szerelt le, és ahogy ez megtörtént, kitört az első világháború. Azonnal behívták aktív frontharcos katonának, végigharcolta a háborúnak mind a négy évét. Volt a galíciai fronton, ahol átlőtték a lábát és mint sebesültet a kozákoktól lengyel nők mentették meg. Volt az olasz fronton, Isonzónál. Sokszor emlegette a kavernákban bekövetkező iszonyatos robbanásokat: az oda becsapódó lövedékek a zárt térben olyan légnyomás-fokozódást okoztak, hogy senki sem úszta meg élve az ott levők közül. És ekkor elkövette talán élete egyetlen csalását élete megmentésére: orvos barátjával megbeszélve valamiféle szert vett be, ami hasi tüneteket, hasmenést produkált, és így a hátországi kórházba irányították. A fronton az a csodálatos véletlen történt, hogy két fiútestvérével, akik szintén katonák voltak, egy frontszakaszon találkoztak, fénykép is őrizi a három Boga fiú itteni találkozásának emlékét. Apám sok katonai kitüntetést kapott (Für Dienst), az egyik székelyföldi ismertető könyvben mint háborús „hóšt” említik. Engem igencsak meglepett ez, mivel csendes, nyugodt – bár, igaz, néha hirtelen kitörésre fakadó – embernek ismertem. Nehéz volt elképzelnem róla, hogy harcos, aktív katona, de – úgy látszik – a feladatot, mint klasszikus veretű személyiség, mindig komolyan vette. A közelmúltban jártam az Isonzó menti harcok területén, láttam a kavernákat, az osztrák–magyar temetőt és az olasz emlékhelyet a felírással: a magyar és olasz katonák a halálban lettek testvérek, „affratellaronó”, „testvériesültek”, ahogy az olasz tömör kifejezés írta. Hál’ istennek, ő nem lett a testvériség ilyen áldozata. Endre Károly költő, aki szintén ott harcolt, és később bejárta az egykori harcmezőt, disztichonban írt versciklusban emlékezett a förtelmes napokra:

Nappal a füst tört fel feketén a magasba, ha lőttünk,
Éjbe a cső tüze vert nyom-jelölő cöveket.

I. közbjáték. **Trianon.** A háború vége, a háború elvesztése Magyarország számára végzetes következménnyel járt, a trianoni békediktátummal elvesztettük az ország kétharmadát, és ebben benne volt egész Erdély, apám szülőföldje. Számára csillapíthatatlan trauma volt, élete végéig nem tudta – lehet egyáltalán? – feldolgozni.

3. tétel. **A bíró.** Magyar jogászként természetesen a román birtoklású Erdélyben nem volt értelme ott maradnia (két testvére, a mérnök és a tanító, ott maradt). „Kijött” Magyarországra, Esztergomban és Budapesten, a Táblán és a Kúrián dolgozott, letette az ún. bírói vizsgát. Mindig polgári bíró volt, azaz csak polgári perekben hozott ítéletet. A családjog volt kiemelt területe, ezen belül az ún. nőtartási ügyekkel foglalkozott. Ez a jogi kategória a háború előtt létezett mindennapi kérdésként, a háború után a nők munkába állásával nagyrészt értelmét veszítette. Szakmai elhivatottságát főnökei mindig elismerték, szerette a hivatását. Büszke volt a bírói hivatás függetlenségére, amiből soha nem engedett. Ezért elítélte egyik barátját, aki nagy családja anyagi érdekében később elfogadta koncepcióos perek tárgyalását. El is várta, hogy benne a bírót, az igazság megtestesítőjét tiszteljék. Egyszer egy vonatutazásán a kalauz a jegyét

szabálytalannak vélte, mintha az ő hibájából lett volna az, ekkor felemelt fej-
jel, nyomatékkal kijelentette: „De kérem, én törvényszéki tanácselnök vagyok.”
A bírói hivatás gyakorlásában fontosnak tartotta a törvények ismeretén kívül –
talán felül – a belső igazságérzetnek, a judiciumnak a szerepét.

4. tétel. **A bohém legényember.** Itt, az anyaországban mint újdonsült, új
környezetbe került, fiatal jogász kialakította baráti körét, szeretett társaságokba
járni, kedves, kellemes, olykor kisfiús arculatáért mindenki szívesen fogadta,
szerette. Több örmény és zsidó barátja volt. A hölgyek is rajongtak érte, többen
férjnek is kiszemelték, de nehezen adta be a derekát. Válogatós volt és szigorú
kritikus. Egyik esztendőben egy vidéki tehetős gazda lányának udvarolt, közel
volt az eljegyzés is. Egy alkalommal nagy szabadtéri, ételben-italban dúskáló
lakomát (olyan mai garden party-félét) csaptak tiszteletére, azonban a tálalás
nem volt higiénikus, legyek szálltak az ételekre, nem óvták tőlük a finom fala-
tokat. Ez az élmény olyan mély undorral hatott rá, hogy otthagya a kijelölt arát.
Mikor Esztergomban teljesített szolgálatot, Babits Mihály nyaralójába is hivata-
los volt néhány alkalommal. Közben teltek az évek, ő élvezte a szabadságot.
Étterembe járt ebédelni, így pl. a budai Rózsadomb étterembe. Kedvelte a sört.
A háború utáni években is – ha volt rá alkalma és pénze – betért a kimérésbe
egy pohár sörre, és ha vele voltam, én is kaptam egy pikolóval. Sportolni is
kezdett, persze kedvtelésből, az atlétikát szerette, és ebben a súlylökést vá-
lasztotta. Később, amikor együtt sétáltunk, engem is tanított, hogy gömbölyű,
6-7 kilogrammos kődarabokat hogyan lehet távolra elhajítani, és az atlétikai
rekordokról beszélgettünk, így például az 1936-os berlini olimpia eredményei-
ről, többek közt az amerikai néger Owens sokáig fennálló 10,2 másodperces
100 méteres világrekordjáról. Az utazást is kedvelte, bár az adott körülmények
között kevés lehetősége volt rá. Sokat emlegette fiumei nyaralását, ropogtat-
va a szavakat idézte az ottani rikkancs délutáni újságkínálását: Corri-era della
sera. Olvasni az útirajzokat, történelmi leírásokat szerette, ma használt angol
kifejezéssel a non-fictiont, a szépirodalmat nem igazán kedvelte.

5. tétel. **A férj és apa.** A két háború közti időszakban gyakran látogatott
Erdélybe, leggyakrabban mérnök bátyjához, Dévára. Ott ismerte meg a nála
21 évvel fiatalabb Andersen Alízt, aki szépségében még őrizte a finom skandi-
náv arcvonásokat. Az ismeretség szerelembe fordult, és 1934-ben Budapesten
megesküdtek a nemrég épült modern városmajori templomban. Bár 46 éves
volt ekkor, gyermekáldás fogadására – az én megszületésemre – négy évvel
később került sor. Kislányt szeretett volna, de megbékélve fiúlétemmel való-
di apai szeretetét mindig élveztem. Amikor a második gyerek is fiú lett, kissé
bosszankodott, de hamar elfogadta ezt is, és amikor hat évvel később, a hábo-
rú után öcsém meghalt, végtelen szomorú gyász ülte meg a szívét. Apai büsz-
keségét a történelem megpróbáltatásai, az életfeltételeinkért folytatott min-
dennapi harc, későbbi háttérbe szorítása fakóbbá tette. „Az én apámnál nincs
jobb ember, nincs, nincs sehol” – írta József Attila a nehéz sorsú proletárcsalád
gyermekének nevében, és ez az érzés volt bennem is a nehézségek átvészelé-
se közepette, látva jellemét és sorsát. A harmincas évek végén szeretett volna
vidéki járásbírósági elnöki posztot elnyerni. A szakmai tudás bizonyos szintjén

az ambiciózus emberek szinte törvényszerűen eljutnak annak felismeréséhez, hogy elképzeléseik megvalósításához önálló rendelkezési jogkörre van szükségük. Úgy tűnik, apám is ennek tudatában pályázott. Mint az igazságban és méltányos elbírálásban bízó ember protekcióhoz nem folyamodott, így a neki kedvező helyekről lemaradt. Végül – mintegy vigaszdíjként – Karcagra nevezték ki, de egy évre rá, 1940-ben a 2. bécsi döntés lehetővé tette az Erdélybe viszatelepülést. Ekkor kinevezték a marosvásárhelyi bíróság elnökhelyettesének, így oda költöztünk.

II. közzjáték. 1939 szeptemberében kitört a második világháború. A magyarországi értelmiség valami sajátos burokban élt, nem érezte, nem értette talán a világpolitikai összefüggéseket, saját országunk vergődését ebben a nagyhatalmi véres játszmában. Mindenesetre 1944. augusztus 23-án a románok átállása Hitlertől Sztálinhoz megrendítette erdélyi létünket, a front egy pillanat alatt a közvetlen közelünkbe került.

6. tétel. **A menekült.** Még 1944 elején egy Marosvásárhely melletti faluba települtünk átmeneti jelleggel, félvén a város bombázásától. Itt ért a hír az arcvonal közeledtéről. Apám és anyám a menekülés mellett döntött, bár remélték – legalábbis apám –, hogy előbb-utóbb visszatérhetünk. Két bőrönddel indultunk el, még a kalapját is az előszobában felejtette. Az első hónapokban rokontól rokonig vándoroltunk. Hatvan, Kápolnásnyék, Rum, Sopronkövesd lett tartózkodási helyünk. Közben a front egyre közeledett felénk: jött utánunk, és minket egyre nyugatabbra hajtott. Végül 1945 húsvétján átléptünk Ausztria (akkor a Reich) területére egy azóta hírhedtté vált vonathoz kapcsolt marhavagonban. Az elkobzott zsidó vagyont szállító Aranyvonatról van szó, melynek egyik nagybátyám volt a megbízott irányítója. Sok kalandon mentünk át Ausztria területén, az akkor már elmenekült Szálasi, valamint az SS-ek erőszakkal el akarták venni az értékeket. Nagybátyám kimentette a vagyont, és az amerikai győztes megszállóknak adta át, mivel amerikai zónában ért minket a háború vége. Nehezen tartottuk fenn magunkat. Apám – bíró létére – krumplit ment lopni az osztrák parasztok földjére, egyszer majdnem megverték a tulajdonos gazdák. Végül menekülttáborban helyezték el családjunkat, ahol szüleim a hazatérés mellett döntöttek.

7. tétel. **A hazatérő.** 1945 novemberében a két bőrönddel érkezünk meg Budapestre, a Keleti pályaudvarra. Szomorú, felhős nap volt, a semmibe vágunk bele, se lakás, se pénz, se munkahely, se jövő. Egy rokon fogadott be négyünket cselédszobájába, majd albérletbe költöztünk át. Apámat simán „igazolták”, menekülésünk úgy hozta, hogy a Szálasi-időszakban egy napot sem teljesített szolgálatot. Először a Népjóléti Minisztériumban, majd a bíróságon kapott állást. 1946 augusztusában az ő kezében láttam először egyforintos pénzüremét. Sokat sétáltunk együtt, ekkor beszélt életéről, de nem volt bőbeszédű, és hát én is még gyerek voltam, így – sajnos – csak morzsák maradtak meg emlékezetemben. Ilyen sétánk alkalmával hallgattuk például Mindszenty hercegprímás beszédét a cisztercita gimnázium udvaráról, vagy később a Mindszenty-per mikrofonos közvetítését az óbudai Duna-parti parkban.

III. közjáték. **A Rákosi-rendszer.** A háború utáni néhány év a várakozás, a hiú remény ideje volt. Egyre jobban éreztük azonban a szovjet megszállás nyomasztó, a szabad szót megfémlelő nyomását. Vártuk az amerikaiakat, vagy a csodát?! De közben a kommunista rendszer vasrácsainak lakatai keményen ránk zárultak Rákosi Máttyás és társainak Sztálint kiszolgáló hatalmi ténykedései nyomán. A koncepciók percek, a beszoigáltatás, a megszoigított nadrágszj, a fekete autók, az internálások, a kitelepítések kora ez.

8. tétel. **A kisémmizett, alias liftesfiú.** 1950-ben apámat felkérték, hogy adja be nyugdíjazási kérelmét. Nem szívesen tette, még életereje teljében volt – minden megpróbáltatás ellenére –, de nem volt más választása. Még írásbeli dicséretet is kapott, bár két, akkor nagyon vétkesnek tartott jelzője volt: horthysta (mivel aktív bíró volt a Horthy-rendszerben) és nyugatos (mivel elmenekült az oroszok elől). De aztán 1951-ben megjött ennek a méltó „elismerése”: egyik hónapról a másikra elvonták a nyugdíját, teljes összegében, egy fillért sem kapott ettől a hónaptól kezdve. Anyám kezdett ekkor dolgozni: felújította leánykori gyors- és gépirói tudását. Apám végtelenül megalázottnak érezte magát, közel negyvenévi magas szintű bírói hivatásgyakorlás után megfosztották a megélhetés lehetőségétől, nyugdíjas korára éhhalálra ítélték, pedig még az sem volt szemére vethető, hogy a háború előtt baloldali embeceket, horribile dictu kommunistákat elítélt, mivel polgári bíróként még egy napra sem ítélt el senkit. De hát Rákosit egy bíró ítélt el anno... A határozatot követően apám is körülnézett, milyen pénzkereseti lehetősége lehetne. Sajnos, értelmiségi állást nem kaphatott, így – protekcióval – a Trefort utcai szakorvosi rendelőben liftkezelői állásra szerződtek, néha a ruhatárost is helyettesítette. Jogi diplomához méltó munkakörök! Esténként mutatta azokat a filléceket, amiket napközben a lifttel szállított betegek a zsebébe dugtak. O tempora, o mores! Közben fia, azaz én 1952-ben befejeztem az általános iskolát, apám miatt nehezen vettem fel a gimnáziumba, és az orvosegyetemre is csak kétszeri fellebbezés után. Apámra visszatérve, később Nagy Imre enyhítő rendelkezései nyomán nyugdíját részlegesen visszanyerte, a segédmunkát azonban folytatta. Így hát megvolt a mindennapi kenyérünk, a lakás rezsijét is fedezni tudtuk.

1956 forró napjaiban apám is átélte a remény pezsdítő hatását, bár érezte, hogy a Szovjet ezt nem engedi. November 4. után visszazuhant a reménytelen-ség állapotába, melyből nem látszott már semmiféle kiút. Élte – éltük – a túlélés végtelennek tűnő létezési formáját. Mindennapjaink bizonyos félelemmel teltek még sokáig, az 56-os újságokat – például – el kellett rejtjük, mert súlyos következményekkel járt volna, ha megtalálják nálunk. Egyedül az nyújtott a jövőre nézve valamiféle kedvező kilátást, hogy engem végül is felvettek az egyetemre, és előbb-utóbb orvos leszek.

9. tétel. **A kórtani végjáték.** 1960-ban egy sétájáról sántítva jött haza, egyik lába útközben hirtelen elgyengült. Otthon lefektették, a körzeti orvos is csak fektette és otthon kezelte. Apám érezte, hogy ez az utolsó út kezdete. Addig nem vette jó néven, ha komolyabban udvaroltam, most azt mondta, hogy nősüljek meg. Érződött: meg szeretné érnei, hogy unokája szülessen. Gyerekeink, unokáink megszületése továbblétezésünk, genetikai halhatatlanságunk

jele és biztosítéka. Az elkövetkező hónapokban az agyi ér eredetű lágyulási folyamat előrehaladt, egyre elesettebb, végül teljesen ágyhoz kötött lett. Anyám fizetés nélküli szabadságot vett ki, de sokáig nem bírta, mert valamiből meg kellett élnünk. Végül Horányi professzor felvette a Neurológiai Klinikára, ahol a betegség tovább súlyosbodott a javulás reménye nélkül. A professzor utókezelő osztályra akarta helyezni. Több ilyen osztályt látogattam meg, hogy a legmegfelelőbbet válasszuk, azonban erre nem került már sor. 1960 karácsonyára állapota kritikussá vált, tüdőgyulladást kapott, karácsony második napjára elvesztette eszméletét. Lázasan zihált egész nap, tehát eljöttek az agónia órái. Anyámmal mellette voltunk állandóan. Kedves ismerőstől karácsonyi ajándékként kaptam meg Oscar Wilde: A readingi fegyház balladáját tartalmazó kis könyvecskét. Agonizáló apám ágya felett állva ezt olvastam többször végig a nap folyamán. Bár a poéma egészen más alaptörténetet beszélt el, hangulata, a halálraítélt halál felé közeledése valahogy illett apám haldoklásához, máig ezt idézi:

...mintha vakon a holt falakon
nagy szárny suhogna fent,
bús fagy szele száll: a nagyúr, a Halál
ím ölni megjelent.

Apám hajnalban meghalt, akkor csak anyám volt mellette.

Zárszó. Csendes ember volt, érzelmi életét belül élte, nem tárulkozott ki. Mostani idősödő énemből visszatekintve megrendüléssel gondolok arra, mit élhetett át lelkében e kínzó, kerékbe törő évszázadban.